

Med fokus på Fønhus

Få har betydd mer for norsk villmarkslitteratur enn forfatteren og miljøverneren Mikkel Fønhus. Nå håper en gruppe ildsjeler i Sør-Valdres å bringe Fønhus og hans tanker fram i lyset igjen.

Av Gunnar Omsted

Ved siden av å være én av landets fremste forfattere er Mikkel Fønhus kjent som en forkjemper for natur og dyreliv.

Fønhus var en foregangsperson innen miljø- og naturvern, og i sine mange bøker og avisinnlegg beskrev han hvordan alt i naturen henger sammen.

I løpet av et langt liv kjempet han mange kamper for det han sto for – blant annet å verne bjørnen. I disse

klimatider, der miljø- og naturspørsmål kanskje er viktigere for vår egen framtid enn noen gang, har en gruppe ildsjeler tatt tak i og fokusert på Mikkel Fønhus og hans tanker.

STO MYE ALENE

Det var ikke bare lett å være bjørnens venn i 1920-tallets Bygde-Norge, i en tid da mange – som i dag – hadde sterke meninger om rovdyr. Datteren til Mikkel Fønhus, Gudbjørg Fønhus Stens-

rud, forteller om en mann som ofte sto alene og som ikke hadde lyst til å slippe taket i det han mente var rett, men som var smart nok til å vite når det var best å skygge banen.

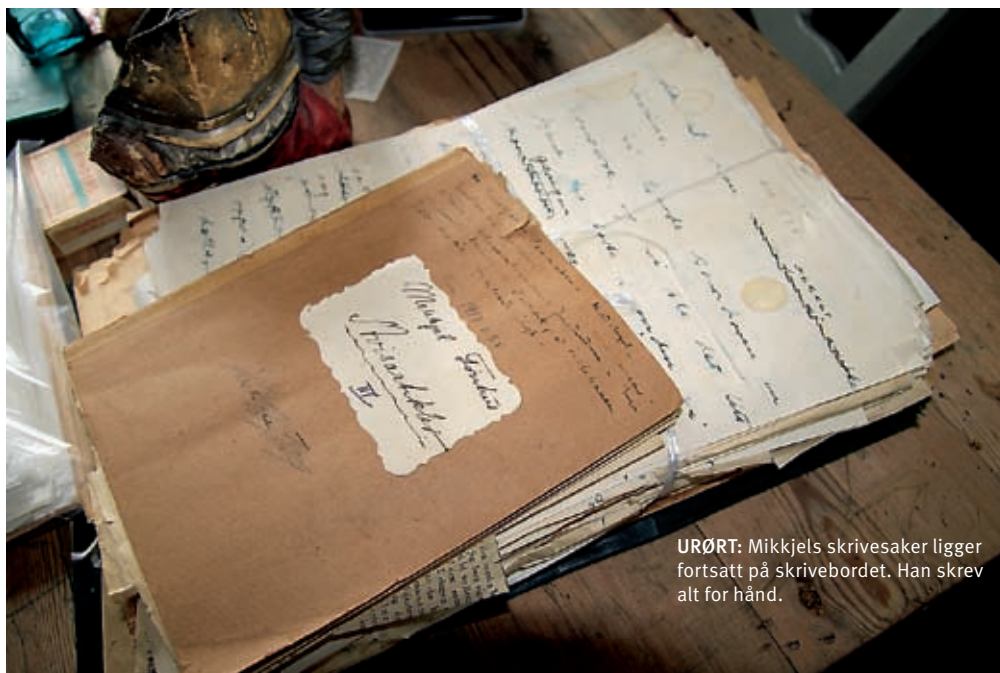
– Far min syklet mye rundt i landet, og oppsøkte alltid folk som hadde noe å fortelle. Under en tur i Østerdalen stoppet han ved noen mannfolk som satt og snakket i veikanten. Praten dreide som vanlig inn på rovdyrpolitikk, og far skjønnte at de sto på forskjellige sider. Plutselig reiste den ene seg opp i vrede og spurte: «Du er ikke i slekt med denne Fønhus som vil frede bjørnen, vel?» Da satte far seg på sykelen og takket for praten!

Fønhus var imidlertid ikke ensopret rovdyrelsker, men snarere en forkjemper for å bevare naturen slik den er.

– Han så på naturen som et maskineri, og mente at alt er plassert der fordi det har en funksjon. Tar du vekk ett tannhjul i et maskineri, vil det få konsekvenser. Det er dette som var hjertesaken hans, sier Stensrud.

Mikkel Fønhus var også en pådriver for å gjøre jakta mer human. Det var helt greit å høste av naturen, men det skulle foregå på en ordentlig måte.

– Far jaktet mye selv, men sloss for at det skulle foregå på en skånsom måte. Saksefangst og bruk av gift, for eksempel, var en skam, og det- >>>

URØRT: Mikkel Fønhus' skrivesaker ligger fortsatt på skrivebordet. Han skrev alt for hånd.

IVRIG JEGER: Mikkjel Fønhus var en ivrig jeger, og han var spesielt opptatt av at jakta skulle foregå på en human måte.

➤ NATUR- OG KULTURSTI

I 2010 SKAL DET VÆRE klar en natur- og kultursti i traktene bak Mikkel Fønhus' hjem, Nissebakken, i Begnadalen. Langs elva Hølera, som Fønhus kalte Kverrvilla, skal det settes opp plakater og Fønhus-sitater.

FØNHUS-MUSEUM: For noen år siden fikk Gudbjørg Fønhus Stensrud satt opp en liten tømmerstue på tunet, der hun har laget et lite museum.

te kjempet han veldig mot. Og dette var noe «alle» drev med, så her møtte han mye motstand, sier Stensrud.

HENTET INSPIRASJON

Mikkjel Fønhus leste mye, og hentet ifølge datteren inspirasjon fra den amerikanske forfatteren Jack London. Men det var fra Vassfaret og skogen rundt hjemmet Nissebakken i Begnadalen Fønhus hentet mest inspirasjon.

– Naturen var ikke bare viktig for ham – det var en betingelse. Han måtte til skogs hver dag, ellers var han ikke helt i godlune. Han dro ut klokka fem om morgenen, og drev med skogsarbeid i tre–fire timer. Det var noe av hemmeligheten bak produktiviteten hans. I perioder prøvde han bare å skrive, men det gikk ikke. Han måtte ut, få inntrykk og bruke kroppen, forteller Stensrud.

Når Fønhus ikke var ute etter tømmer, gikk turen ofte gjennom Hedalen og inn i Vassfaret. I dag minnes fremdeles Hedalens innbyggere den staute mannen og hvordan han ofte dro innover i den sagnomsuste skogsdalen.

– Jeg kjørte mye tømmer i Vassfaret, og det var ikke sjelden jeg så Fønhus komme innover på sykkel sin med harebikkja på slep. Vadmelbuksa hadde han knytt ståltråd rundt, slik at den ikke skulle sette seg fast i kjeidet. Det var noe med Fønhus og den sykkel; de var nesten uatskillelige, sier pensjonist og grunneier i Vassfaret, Torolv Slettebråten.

For det var sykkel og ski som var framkomstmidlene til Fønhus, nesten hvor enn han dro. Slik opplevde han mer, og fikk bedre kontakt med lukter og lyder i naturen.

– Han pleide å si at man setter mer pris på ting når man må slite for å oppnå det, sier datteren.

«Vi har ikke råd til å miste naturromantikken. Vi har mindre råd enn noensinne, fordi maskinene gjør oss så fattige. Mennesket blir selv en slags maskin.»

TOHJULINGEN: Sykkelen var Fønhus' faste følgesvenn.

Noe av det spesielle med Fønhus, var at han aldri framhevet seg selv. Han hadde fokus på dyra og naturen, og det gjør på mange måter bøkene hans tidløse.

– Han skrev for eksempel ikke om sin vandring over Finnmarksvidda, men om selve vidda. Det viser den ydmykheten han hadde overfor naturen. Han setter ikke seg selv i lyset, snarere bak lyset – som en observatør, sier Kundan Rockstad, lokal ildsjel og medlem av Fønhus-gruppen.

Fønhus var en enkel og jordnær mann – alt skulle være så enkelt som mulig. – Bare han hadde klær på kroppen og mat i magen, var han fornøyd. «Nøysomhet er livskunst», pleide han å si, og det levde han jammen etter. Han mente at om du fikk tilfredsstilt ett krav, kom det plutselig fem nye, sier Stensrud.

Den gamle stua og kontoret på Nissebakken vitner om et liv i nøkternhet. Datteren til Fønhus forteller om da moren malte stolen – en gammel stubbe forfatteren hadde hogget til – men fikk streng beskjed om at dette passet ikke.

– Da var det bare å finne fram luten og skure stolen, ler Stensrud.

Den dag i dag står kontoret på Nissebakken nærmest urørt. I trestolen finnes det ingen pute – for det var jaleri

➤ MIKKJEL FØNHUS (1894–1973)

NORSK JOURNALIST, skribent og forfatter fra Sør-Aurdal i Valdres. Kjent for sine villmarksromaner, dyreskildringer og formidling av trolske stemninger i naturen.

Slo igjennom med «Der villmarka suser» i 1919. Etablerte seg i løpet av 1920-tallet med «Det skriker fra Kverrvilljuvet», «Trollelgen», «Under polarlyset» m.fl. Det er gitt ut totalt 77 boktitler med Fønhus på omslaget, flere av dem etter hans død. Til sammen er disse titlene solgt i over én million eksemplarer i Norge.

Vil du vite mer?

Se www.mikkjelfonhus.no.

I dag er miljøbevisstheten bedre, men fremdeles mener Rokstad vi kan lære mye av Fønhus.

– Det er viktig å få fram at vi i Norge har sterke tradisjoner innen miljøvern. Fønhus advarte oss om at når det blir ubalanse i naturen, vil det skape bølger. Nå ser vi de store bølgene, og vi skjønner mer hva han mente. Han så de små signalene for 80 år siden.

Rockstad har den siste tida engasjert seg tungt i Fønhusgruppen, og har prøvd å forstå hva Mikkel Fønhus egentlig prøvde å si. Den foreløpige konklusjonen kan oppsummeres i én setning:

– Det vi gjør mot naturen, gjør naturen mot oss! ●

– og på skrivebordet ligger skrivesakene. Alt ble skrevet for hånd, for lyden av skrivemaskin var bare forstyrrende.

– HAR LIGGET «PÅ VENT»

Fønhus viste stor innlevelse i naturens betydning for menneskets trivsel. Han påpekte at vi ikke bare lever av dyrene fysisk, men også åndelig. For Fønhus var naturen, og alt som hørte den til, bortimot hellig. Bøkene hans dreier seg om beskrivelsen av den norske natur, elvene, klippene, dyrene og skogene. Samtidig advarte Fønhus samtida om farene ved å fjerne oss fra enheten med naturen – en advarsel vi i dag tydelig ser med de globale klimaendringer.

I et radioforedrag sa Fønhus: «Vi har ikke råd til å miste naturromanetikken. Vi har mindre råd enn noen sinne, fordi maskinene gjør oss så fattige. Mennesket blir selv en slags maskin.»

Dette var sterke saker i 1937, i tek-

nikken og framskrittets tidsalder. Fønhus var én av de første naturvernere, og i sitt liv levde han deretter.

– På én måte er ikke Mikkel Fønhus glemt; han har bare ligget «på vent». Nå skjønner vi hva han prøvde å fortelle oss. Det er tid for å ta det fram igjen, mener Rokstad.

SKRIVEROMMET: Fønhus skrev nesten alle bøkene i skriverommet i Nissebakken. Fra skrivebordet ser man utover dalen, ned på elva.

